

Ольга Маліновська, старший викладач

кафедри економіки та підприємництва

Зоряна Пастернак, студентка

Львівської державної фінансової академії

## ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ ТА МЕХАНІЗМИ ЇЇ АКТИВІЗАЦІЇ

У даній статті розглянуто особливості інвестиційної політики України та шляхи її вдосконалення, зокрема розглянуто режим іноземного інвестування.

**Постановка проблеми.** Україна сьогодні стоїть на шляху всебічних економічних перетворень. За таких умов налагодження стабільного інвестиційного процесу є справою особливого значення. На сьогоднішній день актуальною проблемою економіки є нестача капіталу. Важливість грошей для економічної системи можна, без сумніву, порівняти із важливістю крові для організму людини. Коли економічний організм знаходиться на початку процесу свого відновлення, йому вкрай необхідні додаткові ін'єкції, тобто фінансові вливання, які б були каталізатором економічного розвитку. Сам інвестиційний процес потребує певних джерел фінансування. Ці джерела можуть бути як зовнішні, так і внутрішні. Зовнішні джерела включають бюджетні асигнування, урядові позики, цільові безвідсоткові позики, емісію цінних паперів, кошти іноземних інвесторів, банківські позики, облігації місцевих органів влади. Внутрішні джерела – термінові депозити, поточні депозити, відсотки за кредит, нерозподілений прибуток, дивіденди, які спрямовані на розвиток виробництва [1, 2].

**Мета статті.** Дослідити інвестиційну політику в Україні; розглянути інструменти державної стратегії, які розробили регіональні органи державної влади; кластерний підхід.

**Виклад основного матеріалу.** Розвиток економіки будь-якої країни обов'язково потребує, щоб були забезпечені можливості мобілізації, розподілу, перерозподілу фінансово-інвестиційних ресурсів, капіталів, часто у великих та дуже великих обсягах. В умовах планової економіки цю роль від імені держави виконували різноманітні органи правління. Цей процес розподілу і перерозподілу фінансових ресурсів, капіталів здійснюється на ринку фінансових ресурсів [5]. Виходячи з цього, основою економічної стратегії країни є *державна інвестиційна політика*, яка регулюється низкою нормативних актів України. Це Послання Президента України до Верховної

Ради України “Європейський вибір”, Закон України “Про інвестиційну діяльність” від 18.09.1991р., Постанова Кабінету Міністрів “Про затвердження Програми розвитку інвестиційної діяльності на 2002 – 2010 роки” від 28.12.2001р. №1801.

Інвестиційна політика – невід'ємний елемент економіки кожної країни. Проте в Україні така політика не є чітко регламентованою. Насамперед недосконалими є закони, що потребують перегляду та доповнень. У загальному розумінні “інвестиційна політика” трактується як заходи щодо усунення перешкод та запровадження стимулів для інвестування, захисту прав інвесторів, створення привабливого інвестиційного клімату для розвитку національної економіки та підвищення життєвого рівня населення. У такому розумінні інвестиційна політика дещо виходить за рамки економічної політики як такої, оскільки поєднує політичні, правові, економічні, податкові, регуляторні чинники. В Україні виникла необхідність відокремити інвестиційну політику як складову політики держави, оскільки поки що результатом внутрішньої державної політики є недостатня конвертація заощаджень домогосподарств та фірм в інвестиції, а зовнішньої – ігнорування ринків України іноземними інвесторами [2].

Ще однією причиною недосконалості інвестування в Україні є відсутність повноцінних фінансових ринків, і знову тут фігурує недосконала нормативно-правова база, яка б захищала права власників і перешкоджала б процвітанню угод зацікавлених сторін, із різноманітними схемами мінімізації податків. Досить навести один вражаючий приклад. 2004 року українські підприємства, де працювало менше 1% зайнятих, реалізували 25% від загального обсягу реалізації товарів і послуг (без урахування фермерських господарств, фізичних осіб-суб'єктів підприємницької діяльності і банків). Саме кишенькові фірми з невеликим складом працівників є учасниками “кластерів”, котрі використовують “угоди

зацікавлених сторін” з метою відтоку доходів і від міноритарних акціонерів, і від держави. Олігархо-політична піраміда побудована на цих угодах і тому перешкоджає формуванню в Україні повноцінного ринку. І доти, доки ситуація кардинально не зміниться, відсутність захищеності прав власників і повноцінних фінансових ринків буде каменем спотикання в економічному розвитку країни [4].

Наприклад, щодо Європейського Союзу, то там широко використовується *кластерний підхід*. Саме такий підхід до регіонального розвитку вважається у Європі найкращим засобом досягнення мети, що полягає у побудові конкурентної економіки, в основі якої лежать знання впродовж останніх 15 років. Ця концепція використовується як розуміння механізмів, що визначають темпи промислового та економічного розвитку. Кластери розглядаються важливою передумовою для підвищення конкурентоспроможності, продуктивності та зростання підприємств (особливо малого та середнього бізнесу) шляхом забезпечення кращого доступу до здобуття навичок, загальних послуг, інфраструктури знань, спільного фінансування, маркетингу, розподілу ризиків у результаті здійснення організованих заходів та об'єднання у мережі фірм та організацій, що займаються розробкою державних стратегій.

Регіональні органи державної влади розробили інструменти державної стратегії, які дають можливість задовольняти потреби регіональних кластерів; ці інструменти призначені для сприяння як кожному окремому членові кластеру, так і всім членам кластерів разом. Такими інструментами, що використовуються, найчастіше є:

- субсидії для стимулювання впровадження інновацій;
- позики;
- податкові пільги;
- інші фінансові інструменти (інвестиційні та гарантійні фонди);
- нормативні акти;
- податки та збори.

Кластерний підхід є корисною структурою для розробки нових форм державного управління, переходу від прямого втручання до різних форм непрямого стимулювання. Він є складовою частиною підходів до інноваційних систем. Функціонування кластерів вказує на концентрацію фірм у відповідних секторах економіки. Взагалі кластери можна визначити як групи незалежних компаній та асоційованих інституцій, які:

- співпрацюють та конкурують;
- географічно зосереджені у одному чи у

сусідніх регіонах (навіть якщо кластер охоплює кілька країн):

- спеціалізуються у конкретній сфері діяльності, пов'язані спільними технологіями та навичками;
- традиційні або наукові;
- інституціоналізовані або неінституціоналізовані.

Кластерний підхід добре відомий українським економістам. Але оскільки поняття кластерів є складним, то, щоб зрозуміти його, важливо мати якісну, чітку інформацію, необхідно комбінувати джерела даних, мати спеціальну інформацію про інноваційні системи, сполучені з регіональними кластерами, з метою відстеження потенційних інновацій від постачальників до користувачів. Щоб ефективно створювати кластери на регіональному рівні, необхідно окреслити виробничі стосунки та інноваційні мережі, до яких може бути залучено якісну інформацію, отриману від компаній. Фірми повинні бути готовими надати інформацію про свої стратегії [3]. Якщо аналіз кластерів страждатиме від недоліків, реалізація стратегій підтримки регіональних розробників не приведе до досягнення мети, тобто економічного зростання. Україні варто використовувати кластерний підхід, оскільки це дає змогу перерозподілити ролі у приватному секторі економіки, дасть можливість фірмам співпрацювати із науковими закладами спільно з органами державної влади, сприятиме підвищенню продуктивності фірм і конкурентоспроможності економіки, що допоможе ефективніше проводити інвестиційну політику в країні.

На відміну від кластерного підходу, в нашій державі функціонує фондовий ринок, який відіграє значну роль в інвестиційній діяльності. Саме у Програмі розвитку інвестиційної діяльності на 2002 – 2010 роки у розділі “Інвестиційна політика” виділено підрозділ “Розвиток фондового ринку”, але нині також окремо існує “Програма розвитку фондового ринку в Україні на 2002 – 2005 роки”. Фондовий ринок включає в себе 3 основні сегменти. Це кредитний ринок, ринок цінних паперів та ринок інвестиційних капіталів.

Кредитний ринок – це механізм взаємовідносин між юридичними особами, які потребують коштів для власного розвитку і функціонування, з одного боку, та підприємствами та фізичними особами, – з іншого, які можуть мати такі засоби. У результаті таких взаємовідносин кредитний ринок має такі можливості:

- об'єднання малих та великих обсягів коштів різних осіб (фізичних та юридичних) і створення на цій основі солідних грошових фондів;
- трансформації таких засобів у капітал для

## ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ ТА МЕХАНІЗМИ ЇЇ АКТИВІЗАЦІЇ

інвестицій;

- видача кредитів державним органам, підприємствам і населенню.

Ринок цінних паперів охоплює частково як кредитні відносини шляхом включення у свою сферу боргових інструментів, так і відносини співвласності, що виникли на ринку інструментів власності. Ці відносини виражаються через випуск спеціальних документів – цінних паперів.

Під ринками інвестиційних капіталів часто розуміють механізм залучення капіталу для довгострокового використання такими інститутами, як уряд і компанії. Фондовий ринок дозволяє “переливання” капіталів із занедбаних або недостатньо привабливих галузей до найбільш перспективних секторів економіки. Тому на фондовому ринку підприємства, що мають очікуваний або реальний потенціал, можуть зібратися засоби для здійснення серйозного інвестиційного проекту. Слід зазначити, що згідно з Концепцією функціонування та розвитку фондового ринку України, ухваленої 1995 року Верховною Радою України, розвиток і формування фондового ринку має базуватися на таких основних принципах, як соціальна справедливість, належний захист інвесторів, урегульованість, контрольованість, ефективність, правове впорядкування, прозорість, конкурентність [5].

У березні 2001 року були схвалені Основні напрями розвитку фондового ринку України на 2001 – 2005 роки, однак у Посланні Президента України до Верховної Ради України у червні 2002 року констатується нерозвиненість фондового ринку та стверджується: “Ситуація, що склалася, постійно потребує прискореного утвердження і розширення фондового ринку, підвищення його ролі в залученні інвестицій та перерозподілі капіталу в національній економіці, забезпечення випереджаючого розвитку вторинного ринку й ринку корпоративних цінних паперів, освоєння емісії середньо- і довгострокових цінних паперів цільового інвестиційного призначення”. Уряд визначає такі пріоритети:

- активізація роботи щодо залучення до інвестування коштів населення і суб’єктів господарювання, сприяння виваженій депозитній політиці;

- розширення співробітництва з міжнародними організаціями з питань захисту прав інвесторів на фондовому ринку та корпоративного управління;

- забезпечення діяльності інститутів спільного інвестування шляхом створення відповідної нормативно-правової бази та прозорих механізмів переходу прав власності.

Розділ Програми розвитку інвестиційної

діяльності на 2002 – 2010 роки “Розвиток фондового ринку” багато в чому повторює “Концепцію розвитку фондового ринку України”, прийняту Верховною Радою України, але є і суттєві розбіжності, на які треба звертати увагу [9].

Дослідження у рамках співпраці з Програмою партнерства громад, яке здійснювалося в Україні за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку, дало змогу дійти до певних висновків. Учасниками опитування були анонімні фокус-групи, які склалися з фахівців органів місцевого та регіонального рівнів управління. Цим учасникам було запропоновано ряд питань, які стосувалися інвестиційного процесу в нашій державі. Опитали 195 осіб. Результати цього дослідження були такими: виявився недостатній рівень базових економічних знань муніципальних і державних службовців, зацікавленість у поповненні та поглибленні цих знань; розуміння реальної мотивації потенційних інвесторів виявляють близько 70% опитаних службовців. Серед першочергових причин несприятливого інвестиційного клімату названі – нестабільне законодавче поле інвестиційної діяльності у країні, непрозорість умов здійснення підприємницької діяльності. Сучасна організація інвестиційного процесу на регіональному рівні має базуватися на новітніх науково-методологічних підходах та спрямовуватися на основну мету регіонального економічного розвитку – поліпшення якості життя людини. У такому випадку регіональна інвестиційна політика може використати процесний підхід моделі управління якістю за стандартом ISO 9001. Такий підхід може забезпечити поступальність і безперервність здійснення інвестиційної політики на регіональному рівні [8].

Також можна простежити обсяг інвестиційної діяльності в галузевому розрізі, на прикладі малого бізнесу, де спостерігалось підвищення обсягів інвестування у 2000 – 2003 роках. Істотними є показники приросту інвестування у виробничій сфері – промисловості, будівництві, сільському господарстві. Найбільшу активізацію інвестиційної діяльності малого підприємництва зумовлює низка чинників, таких, як:

- загальна стабілізація макроекономічних показників;

- в Україні почали діяти механізми, які безпосередньо стосуються реального сприяння розвитку малого підприємництва (кредитування малого бізнесу банківськими установами, зарубіжними фондами підтримки, вітчизняні банки відкривають кредитні лінії для малого бізнесу тощо);

## ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ ТА МЕХАНІЗМИ ЇЇ АКТИВІЗАЦІЇ

- вагомим джерелом поповнення фінансових ресурсів малого бізнесу стали амортизаційні відрахування [6].

Треба зазначити й таке: іноземне інвестування в Україні має визначатися рядом факторів. Це – внутрішня політична стабільність, характер і темп здійснення ринкових реформ, сприятливі зовнішньоекономічні умови, стабільність економічного законодавства, гарантії недоторканості приватної власності та закордонних вкладень. Україна потребує іноземних інвестицій, тому що дуже низька активність власних підприємців, необхідність технологічної модернізації, нових методів управління. В Україні діє Закон “Про режим іноземного інвестування”, ухвалений 19.03.1995 р. Законом передбачені такі види іноземних інвестицій, як:

- іноземна валюта, що визнається конвертованою НБУ;

- валюта України – при реінвестиціях в об’єкт первинного інвестування чи в будь-який інший об’єкт інвестування відповідно до законодавства України;

- будь-яке рухоме і нерухоме майно та пов’язані з ним майнові права;

- акції, облігації, інші види ЦП, а також корпоративні права (права власності на частку в статутному фонді юридичної особи, створеної відповідно до законодавства України, виражені в конвертованій валюті);

- будь-які права інтелектуальної власності, вартість яких у конвертованій валюті підтверджена згідно із законами країн-інвесторів та підтверджена експертною оцінкою в Україні;

- права на здійснення господарської діяльності, включаючи право на користування надрами та використання природних ресурсів.

У подапковій сфері підприємства з іноземними інвестиціями прирівнюються до національних виробників. Іноземні інвестори дотримують права на розробку та освоєння відновлювальних та невідновлювальних природних ресурсів на підставі концесійних договорів. Термін дії концесійного договору визначається залежно від характеру та умов концесії, але не може перевищувати 90 років. Регулювання іноземних інвестицій у спеціальних (вільних) економічних зонах здійснюється законодавством України про спеціальні (вільні) економічні зони. Умови інвестування та здійснення господарської діяльності у спеціальних економічних зонах не можуть бути менш сприятливі, ніж встановлені Законом “Про режим іноземного інвестування”.

Законодавством України надаються державні гарантії захисту іноземних інвестицій. Для

іноземних інвесторів на території України встановлюється національний режим інвестиційної та іншої господарської діяльності. В окремих випадках, за умови здійснення інвестиційних проектів залученням іноземних інвестицій, що реалізуються відповідно до державних програм розвитку пріоритетних галузей економіки, може встановлюватися пільговий режим інвестиційної діяльності [5].

Усе ж в Україні політика сприяння інвестиційним процесам ще не досягла належного рівня, зокрема нестабільною є фінансова політика, грошово-кредитна сфера, корумпованість, обмежені властивості органів місцевого самоврядування, також важливим елементом процесів інвестування має бути забезпечення сприятливого інноваційно-інвестиційного клімату.

На жаль, у нашій країні продовжуються процеси дестабілізації економіки, що сприяють кризовим процесам та інфляції. Усе це призводить до порушення оптимальних співвідношень між національними заощадженнями та інвестиціями в народне господарство. Але вражають чинники, які даються взнаки, а саме:

- низька дієздатність банківської системи;

- неефективне й безсистемне використання амортизаційних фондів;

- низький рівень капіталізації прибутків підприємств та відсутність економічних та податкових стимулів;

- значні обсяги тіньового бізнесу як основного джерела нелегального накопичення та вивезення капіталу.

У зв’язку з цим, політика держави має бути сконцентрована на:

- прискоренні темпів економічного зростання;

- запровадженні відкритих консультативних органів виконавчої влади з представниками суб’єктів господарювання;

- зниженні рівня тінізації;

- формуванні ефективного конкурентного середовища;

- зміцненні фондового ринку;

- створенні додаткових економічних стимулів;

- створенні ефективної системи захисту інтелектуальної власності [7].

Стосовно вибору стратегічних цілей інвестування доводиться констатувати, що державні економічні програми та концепції не містять чітко визначених цілей, які б стосувалися економічних інтересів держави. Бракує також аналізу відповідності вибраних інструментів державного регулювання економікою, сумісності окремих засобів регулювання тощо.

Отже, інвестиційні процеси в Україні не завжди

можна назвати сприятливими. Вони характеризуються загальною економічною нестабільністю, нестабільністю законодавства, нерозвиненістю банківської системи та браком фінансових ресурсів в середині країни. Поки що не сформувалася стабільна практика кредитування підприємств, відсотки, за якими українські банки погоджуються надавати кошти під інвестиційні проекти, дуже часто перевищують закладені у проекті норми рентабельності. Це, зрозуміло, унеможливило реалізацію економічно ефективних інвестиційних проектів.

У таких умовах шляхи отримання грошей для реалізації певних задумів ведуть за кордон. За умови неможливості використання внутрішніх фінансових ресурсів дуже привабливими стають кредитні кошти іноземних інвесторів. Незважаючи на не досить привабливі умови, великі інституціональні західні інвестори, міжнародні фінансові установи та фонди починають звертати увагу на український ринок. Мотиви для цього можуть бути різними. Українське економічне середовище одночасно і приваблює, і відштовхує. Для прикладу можна навести стислу характеристику, яку зробив *Western NIS Enterprise Fund* у своєму звіті за 1998 рік: "...хоча Україна й займає стратегічне географічне положення, має багаті природні ресурси та робочу силу з високим рівнем освіти, що робить її привабливим інвестиційним середовищем, вона ще не досягла свого очікуваного потенціалу через те, що не змогла звести до мінімуму втручання держави у дію ринків, усунути адміністративні перепони, що заважають веденню бізнесу та стати привабливою для іноземних та внутрішніх інвесторів" [1].

**Висновки.** Отже, зробимо оптимістичний висновок, що українська економіка знаходиться на шляху до повної реалізації свого потенціалу, та однією з необхідних передумов стимулювання цього процесу є професійна організація планування

та здійснення інвестиційних проектів.

1. *Головні аспекти інвестування в сучасних умовах*// [www.uaib.com.ua](http://www.uaib.com.ua)

2. *Денисенко М.П. Економіка підприємства: пошук шляхів розвитку: Посібник.* – К.: МАУП, 2002. – 80 с.: іл. – Бібліогр.: С.77 – 78.

3. *Збірник матеріалів засідань міжнародної конференції "Місцевий та регіональний розвиток в Україні: виклики та можливості". / Виконавець проекту "Сприяння регіональному розвитку в Україні". Консорціум на чолі з Бюро економічного менеджменту та правових досліджень//підрозділ ВСЕОМ.* – 12 – 13 травня 2005.

4. *Ірина Крючкова Анатомія гальмування 46(574). Дзеркало тижня On the web*// [www.zn.kiev.ua](http://www.zn.kiev.ua) . – 26.11. – 02.12 2005.

5. *Карташян О.В. Етапи становлення та проблеми розвитку інвестиційних ринків України//Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Механізми управління ефективністю інновацій у регіоні. (Збірник наукових праць) / НАН України. Інститут регіональних досліджень; Редкол.: Відп.ред.акад. НАН України М.І.Долішній.* – Львів, 2005. – Вип.1 (Л1). – 428 с.

6. *Мазур О.С. Інвестиційна діяльність малого підприємництва//Фінанси України.* – 2005. – №11. – С. 75.

7. *Майорова Т.В. Інвестиційна діяльність: Навчальний посібник.* – Київ: "Центр навчальної літератури", 2004. – 376 с.

8. *Петкова Л.О. Інвестиційна привабливість регіонів//Фінанси України.* – 2005. – №9. – С.75.

9. *Сергій Москвін Пріоритети інвестиційної політики держави щодо розвитку фондового ринку України//Ринок цінних паперів України.* – 2002. – №11 – 12. [www.securities.org.ua](http://www.securities.org.ua)



### В КОЖНІЙ ФРАЗІ – ДУМКА

Благословен той день і час,  
Коли прослалась килимами  
земля, яку с ходив Тарас  
малими босими ногами...

М. Рильський